

Світ не повинен заплющувати очі на намір вчинення геноциду
Андрій Костін, Генеральний прокурор України
Понеділок, 5 грудня 2022 року

Попередження щодо змісту: у цій статті згадуються сексуальне насильство та наруга, що може розхвилювати читачів

У цій статті, написаній ексклюзивно для Global Insight, Генеральний прокурор України пояснює, чому те, що світ спостерігає в Україні, слід розглядати як геноцид.

Протягом дев'яти місяців світ був свідком найбільшого з часів Другої світової війни військового вторгнення однієї країни-члена ООН в іншу. Варварська агресія Російської Федерації проти територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України відбувається з порушенням правил і принципів законів війни, шляхом нещадних атак на мирні міста, села та селища.

Не дивно, що термін «геноцид», разом із «воєнними злочинами» та «злочином агресії», зазвичай використовується стосовно злочинів, вчинених в Україні російськими збройними силами та проксі військами.

Сімдесят чотири роки тому міжнародне співтовариство пообіцяло запобігати злочину геноциду та забезпечувати покарання за нього. Завдяки Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Конвенція про геноцид) – першій угоди про права

людини, прийняту Організацією Об'єднаних Націй у 1948 році – світ взяв на себе зобов'язання - «ніколи знову» не допустити таких спустошень і трагедій. Згідно з Конвенцією про геноцид – це не окреме зобов'язання, а радше - зобов'язання перед міжнародною спільнотою загалом. Кожен член міжнародного співтовариства зобов'язаний забезпечити розслідування звинувачень у геноциді та притягнення до відповідальності творців політики геноциду та її виконавців.

Хоча використання терміну «геноцид» може бути дуже політичним і часто вживається в ситуаціях масових вбивств, воно також має дуже конкретне значення, яке відрізняє його від інших основних міжнародних злочинів. Це наявність спеціального наміру «знищити національні, етнічні, расові чи релігійні групи повністю або частково як такі».

Це не означає, що кожен злочин – навіть найжахливіший – автоматично вважається геноцидом. Доведення наміру геноциду робить цей злочин особливо складним для правоохоронців. Водночас геноцид не стосується лише масових звірств чи заподіяння «тяжких тілесних чи психічних ушкоджень». Створення «умов життя», які сприяють знищенню вищевизначених захищених груп, або примусове переміщення дітей від однієї групи людей до іншої, якщо це робиться зі спеціальним наміром знищити цю групу, також може бути ознакою злочину геноциду.

“Злочини, що вчиняються, є систематичними та поширеними, характерними для геноциду”

Андрій Костін, Генеральний прокурор України

Навмисні атаки на цивільних осіб та цивільні об'єкти, як метод ведення війни, не є, на жаль, незвичною рисою російської військової доктрини. Світ неодноразово був свідком руйнівних наслідків цієї політики. Під час війни по всій Україні російські війська навмисно атакували та руйнували лікарні, школи, дитсадки та навіть театри.

Під час бомбардування театру в Маріуполі, який слугував укриттям і був чітко позначений як укриття - загинуло близько 600

мирних жителів. Російські війська регулярно обстрілювали евакуаційні маршрути та конвої, позначені як цивільні, систематично застосовували тортури та згвалтування, а також брали участь у стратах без суду і слідства. А згодом по всій країні були виявлені масові поховання.

Що відрізняє такі дії від інших міжнародних злочинів, вчинених в Україні чи за її межами, так це те, що вони чітко демонструють ознаки кампанії переслідування українців як національної групи. Політики, спрямованої проти української ідентичності та української державності. Крім того, вчинені злочини є систематичними та поширеними, що є особливостями геноциду. У зв'язку з цим українські правоохоронні органи відкрили кримінальне провадження за фактом геноциду. Тут я окреслю декілька аспектів, що ґрунтуються на зібраних фактах і доказах, що з достатньою достовірністю дозволяють зробити висновок про застосування з боку Росії політики геноциду.

Відправною точкою є сама риторика російського президента, який протягом багатьох років публічно та неодноразово ставить під сумнів українську державність. Ще у 2008 році президент Путін сказав тодішньому президенту США Джорджу Бушу: «Україна – це навіть не держава. Що таке Україна? Частина її територій знаходиться у Східній Європі, але більша частина є подарунком від нас». Подібна думка висловлена в есе Путіна 2021 року «Про історичну єдність росіян та українців», де він стверджував, що «справжній суверенітет України можливий тільки в партнерстві з Росією». Отже, він бачить, що суверенітет України залежить від Росії. І ця його теза набула ще більшої гостроти та абсурду безпосередньо перед повномасштабним вторгненням. Приводом для якого послужили звинувачення в нацизмі. Відтак «денацифікація» та «демілітаризація» були проголошені головними цілями військової операції Росії в Україні.

У зверненні до народу 24 лютого президент Росії вкотре виступив проти української державності, зазначивши, що вона є витвором більшовиків. Він прямо наголосив на процесі «деукраїнізації», що означає необхідність стерти саму суть свідомості українців як незалежних людей і як держави загалом.

«України немає. Є українство. Тобто специфічний розлад психіки», – такі слова сказав за кілька днів після вторгнення кремлівський ідеолог і колишній радник президента Росії Владислав Сурков. Дмитро Медведєв, заступник голови Ради безпеки Росії та колишній прем'єр-міністр, навіть назвав українську ідентичність «великим фейком». Це геноцидне формулювання «деукраїнізація», яке ставить під сумнів саме існування української ідентичності, поширювала російська пропагандистська машина через засоби масової інформації та регулярно повторювали провідні політичні діячі.

Це межує із запереченням права на існування українців як «національної групи» та є підтвердженням наміру вчинення геноциду – *dolus specialis* – відповідно до Конвенції про геноцид. 12 квітня 2022 року президент США Джо Байден назвав російську агресію геноцидом, пояснивши, що «стає дедалі очевиднішим, що Путін просто намагається знищити ідею навіть можливості бути українцем».

Російські солдати на місцях потрапили під вплив дедалі агресивніших закликів до деукраїнізації. Є чимало доказів того, що перші ознаки нападів на українців як групи починаються з початку березня 2022 року. Після звільнення територій почали з'являтися докази звірств. Вчинення жорстоких злочинів також підтверджено потерпілими та свідками, які втекли з окупованих територій.

Один патерн, спільний для всіх територій, полягає в тому, що куди б не заходили російські війська, вони розпочинали ретельний пошук проукраїнські чи антиросійсько налаштованих жителів і знищували їх. Регулярно збирали чоловіків в населених пунктах і або страчували їх на місці, або перевозили їх в «безпечні місця». Де їх роздягали та оглядали на наявність видимих ознак націоналістичних татуювань або будь-яких подібних повідомлень в особистих телефонах і речах.

У Бучі російські війська ходили від дому до дому, заявляючи, що вони «полюють на нацистів». Вони забирали тих, кого вважали лідерами або людей з активною проукраїнською позицією, і жорстоко поводитися з ними та/або страчували. Державні

службовці та політично активні громадяни, які не погоджувалися із засудженням українства, зникали або були страчені. У нас є розповіді про те, як російські солдати казали мешканцям «нам наказано стріляти» або «ми всіх знищимо». Це відкрита політика стирання самої ідеї України та української ідентичності.

Крім того, Росія проявила безпрецедентне насильство проти цивільного населення. По-перше, це Буча та інші міста Київської області, де знайшли понад 450 тіл. Більшість з них були закатовані, застрелені чи забиті до смерті. Потім це були Суми, Чернігів та Ізюм. Зараз українські правоохоронні органи викривають російське варварство в Херсоні. На більшості з цих територій були виявлені катівні зі знаряддями тортур та слідами жорстокого поводження. Місця безсудних розстрілів і масові поховання. Це відкрите та систематичне насильство спрямоване на поширення страху та терору та викорінення опору, щоб росіяни могли видалити українську ідентичність.

Хоча вбивство великої кількості членів захищеної групи може стати найпрямішим засобом знищення групи, геноцид також може бути вчинений іншими діями, які не мають негайного результату, як-от примусове переміщення та сексуальне насильство. Обидва ці методи використовуються Росією як зброя війни. Сексуальне насильство використовується російськими військами як політична та військова тактика, щоб продемонструвати безмежне насильство з метою принизити та зламати цивільне населення.

Деокупація міст і селищ дозволила зрозуміти масштаби вчиненого сексуального насильства. Наразі з'являється все більше доказів того, що на всіх територіях, які тимчасово потрапили до рук росіян, жінки і навіть діти піддавалися різним формам сексуального насильства. Багатьох з них піддавали гвалтуванням або груповим гвалтуванням протягом кількох днів, а багатьох інших після цього вбивали. У нас є записи про те, що матерів неодноразово гвалтували на очах у їхніх дітей, а неповнолітніх примушували до статевих стосунків у присутності батьків. Ці факти визнають незалежні звіти, в тому числі Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні. У нас також є задокументовані випадки

згвалтування, часткового спалення та залишення в будинках або на вулицях тіл жінок і молодих дівчат.

Іншою політикою геноциду, яку проводить Росія, є примусова депортація українських дітей та їхнє усиновлення в Росії. Це добре спланована стратегія відокремлення дітей від батьків та родин, навіть викрадення їх з українських інтернатів та лікарень, примусове вивезення до Росії та всиновлення. Те ж саме стосується дітей, які залишилися сиротами внаслідок війни.

Російський президент сприяє швидкій асиміляції цих дітей в російському суспільстві. Він ухвалив указ, який спрощує процедуру оформлення громадянства дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, з України. Також - полегшує усиновлення дітей російськими сім'ями та ускладнює їхнє повернення в Україну. Це «примусове переміщення дітей однієї групи в іншу групу», що відповідно до Конвенції про геноцид є актом геноциду.

Діяльність Росії демонструє явні ознаки створення таких «умов життя», які сприяють знищенню українців як групи, включно з атаками на електростанції та електромережі, що спричиняє значні перебої в електропостачанні. Це особливо тривожно з огляду на настання зими, коли мільйони людей залишаються без світла, опалення, газу, води. Це знову робиться для того, щоб нести терор і лякати населення.

Російські війська також атакують транспортні та комунікаційні мережі, а також медичні заклади. У березні російські війська розбомбили пологовий будинок та дитячу лікарню в Маріуполі. У квітні залізничний вокзал у Краматорську розбомбили саме тоді, коли мирні жителі, зокрема діти та люди похилого віку, намагалися виїхати у безпечніші куточки країни. Знищення культурних об'єктів, тісно пов'язаних з українською ідентичністю та державністю, є ще одним патерном, який демонструють російські військові. За оцінками ЮНЕСКО, з 24 лютого було пошкоджено та знищено понад 120 культурних та історичних об'єктів.

Ці дії не мають нічого спільного з веденням війни за нормами міжнародного гуманітарного права. Вони зображують чітку лінію політики переслідування, яка часто супроводжується актами терору, тортур і залякування України та українців. Прикладом цього є присвоєння президентом Росії 64-й окремій мотострілецькій бригаді звання «Гвардійська» за захист «інтересів Батьківщини та держави» та відзначення «масового героїзму та мужності» її військовослужбовців. Це військовий підрозділ, який окупував Бучу та вчиняв там звірства.

На цьому тлі болюча історія світових воєн 20-го століття показала, що миру та стабільності можна досягти лише тоді, коли буде забезпечена відповідальність і відновлена справедливість. Дії Росії відроджують найгірші спогади минулого століття, висміюючи міжнародне право та підриваючи існуючий порядок, заснований на правилах. Міжнародне співтовариство не може допустити нападу на фундаментальні основи групи з виразним національним походженням з наміром знищити її, а також її історію та культуру. Якщо це буде допущено, то Конвенція про геноцид не досягла своєї мети.

Це декларована мета Кремля щодо України. Невизнання факту не змушує його зникнути, це лише дає час і простір для того, щоб зло вразило знову і ще сильніше. Цього не можна допустити.

English: <https://www.ibanet.org/The-world-must-not-turn-a-blind-eye-to-genocidal-intent>